

Pestalozzi
Children's
Foundation

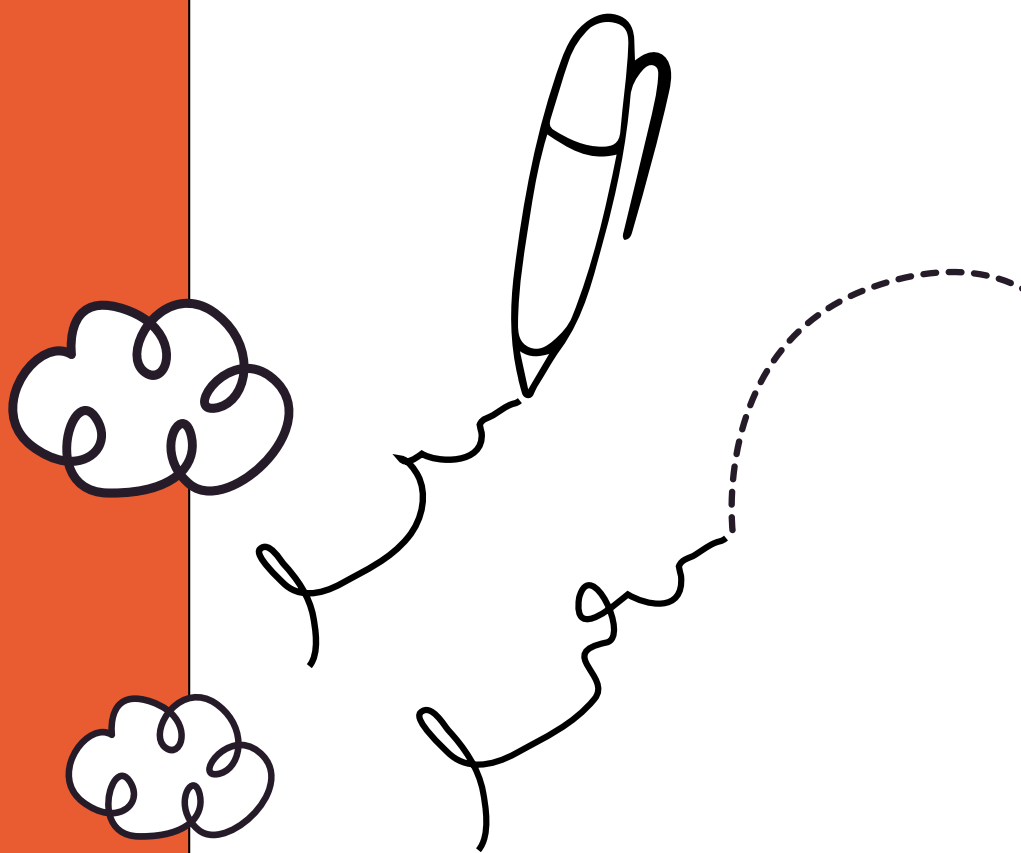

Centar za obrazovne politike
Centre for Education Policy

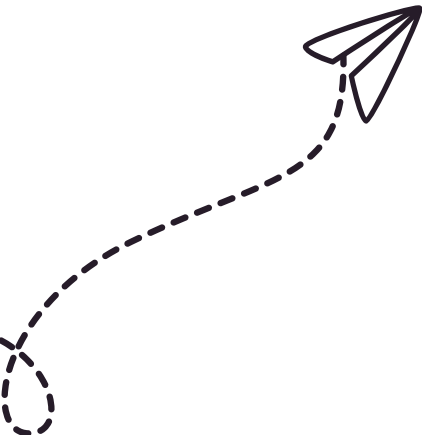
**PREDLOG ZA
UNAPREĐENJE
OBRAZOVNIH
POLITIKA U
OBLASTI PODRŠKE
UČENICIMA U
PRELASKU IZ
OSNOVNOG
U SREDNJE
OBRAZOVANJE
I VASPITANJE**

UVOD

Predlog za unapređenje obrazovnih politika u oblasti podrške učenicima u prelasku iz osnovnog u srednje obrazovanje i vaspitanje je nastao u okviru projekta „*Zajedno ka srednjoj školi – Podrška deci iz osetljivih grupa u prelasku u srednju školu*“ koji je sprovodio Centar za obrazovne politike u partnerstvu sa Dečijom fondacijom Pestaloci uz podršku Ministarstva prosvete Republike Srbije. Projekat se sprovodio od 2017. godine, kroz tri trogodišnje faze. Na kraju treće, poslednje faze, broj škola uključenih u projekat je bio 25 (15 osnovnih i 10 srednjih stručnih). Ove škole se uglavnom nalaze na teritoriji nerazvijenih jedinica lokalnih samouprava (Aleksinac, Bečej, Bor, Čuprija, Žabalj, Knjaževac, Leskovac, Niš, Novi Sad i Surdulica) i imaju veliki broj učenika iz porodica niskog društveno-ekonomskog i obrazovnog statusa. Osnovni cilj projekta je bio povećanje stope prelaska učenika iz osnovne u srednju školu i uspešno završavanje srednjeg obrazovanja.

Svrha ovog predloga za unapređenje obrazovnih politika je da doprinese lakšem prelasku učenika iz osnovne u srednju školu uz obavezno korišćenje mehanizama za prevenciju osipanja i ranog napuštanja školovanja. Cilj je da učenici, pre svega iz društveno-osetljivih grupa, imaju veću mogućnost da završe osnovno obrazovanje, nastave dalje obrazovanje, završe srednje obrazovanje i steknu kvalifikaciju koja omogućava zapošljavanje ili dalje obrazovanje.

NAJVAŽNIJI REZULTATI PROJEKTA

- ✓ Stopa neuspješnih tranzicija u srednju školu u školama koje učestvuju u projektu od prve faze smanjena je sa 56 učenika na samo jednog u 2024. godini.
- ✓ Više od 2500 učenika u riziku dobilo je individualizovanu podršku za nastavak obrazovanja u posljednje tri godine.
- ✓ Preko 800 nastavnika unapredilo je kompetencije za kvalitetniju nastavu, što je doprinelo dobrobiti 18.000 učenika.
- ✓ Više od 4000 učenika unapredilo je matematičke i jezičke kompetencije.
- ✓ Oko 1000 nastavnika steklo je kompetencije za prepoznavanje učenika u riziku, što je omogućilo školama da sada pružaju individualizovanu podršku za oko 15% učenika u riziku od napuštanja obrazovanja, naspram 3% na početku projekta.
- ✓ Uspostavljeni su Tranzicioni klubovi u 10 srednjih stručnih škola.
- ✓ Osaženo je preko 80 predstavnika lokalnih aktera u 10 opština i gradova, a u sedam su zvanično oformljeni timovi za podršku obrazovanju učenika iz osetljivih grupa.
- ✓ Više od 270 učenika iz 19 škola učestvovalo je u šest interkulturalnih programa razmene u Švajcarskoj.

ZAŠTO JE VAŽNO BAVITI SE PODRŠKOM UČENICIMA PRILIKOM PRELASKA IZ OSNOVNOG U SREDNJE OBRAZOVANJE I VASPITANJE I SPREČAVANJEM NAPUŠTANJA OBRAZOVANJA?

Osipanje i rano napuštanje obrazovanja su jedan od ključnih izazova obrazovne politike širom sveta, uključujući i Republiku Srbiju. Pojam *osipanje* podrazumeva prekid obrazovanja pre njegovog završetka, odnosno pre sticanja diplome i prethodi ranom napuštanju obrazovanja, koje prema definiciji Evropske unije, podrazumeva da mlade osobe starosti od 18 do 24 godine nisu stekle prvu kvalifikaciju za tržište rada i da nisu uključene u bilo koji oblik obrazovanja i obuka.

Najopštiji ali i osnovni uzrok osipanja i ranog napuštanja obrazovanja je **siromaštvo** porodice iz koje učenik potiče. U tim porodicama se učenici suočavaju sa egzistencijalnim problemima, primorani su da rade i da se uključe u svet rada pre sticanja kvalifikacije kako bi

doprineli porodičnom budžetu, a i sami roditelji su najčešće niskog obrazovnog statusa i ne vrednuju obrazovanje. To gotovo uvek vodi ka nedostatku motivacije za učenje, neredovnosti u pohađanju nastave, niskim obrazovnim postignućima i problemima u ponašanju, što na kraju dovodi do napuštanja školovanja.

Istovremeno, **prelazak iz osnovne u srednju školu** je jedan od najkritičnijih perioda u obrazovanju adolescenta i može negativno da utiče na ponašanje i postignuća učenika i da dovede do odustajanja od daljeg obrazovanja. Izazovi sa kojima se učenici suočavaju u ovom periodu mogu biti različiti, među njima su:

izazovi koji su povezani sa nedostatkom novčanih sredstava koja omogućavaju dalje obrazovanje (npr. sredstva za prevoz, nabavku udžbenika itd.);

izazovi na ličnom nivou kao što su *neizvesnost* i *strah* od nepoznatog, nova školska sredina, nastavnici i pravila, prihvatanje ili neprihvatanje od strane vršnjaka;

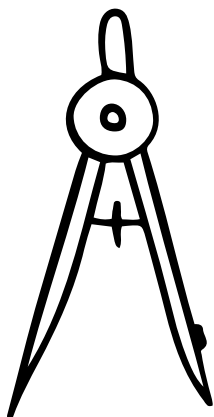
izazovi na nivou sistema prouzrokovani nepostojanjem propisa koji bi regulisali obavezno srednje obrazovanje, saradnju osnovnih i srednjih škola radi razmene informacija o učenicima;

kriterijumi koji su nedostižni učenicima iz društveno-ugroženih sredina za dobijanje učeničkih stipendija i smeštaj u dom.

Pored toga, istraživanja i iskustva pokazuju da učenici koji nemaju odgovarajuću podršku (institucionalnu ili/i porodičnu) tokom ovog perioda, imaju povećan rizik od odustajanja od obrazovanja.

Posledice osipanja i rano napuštanja obrazovanja su vidljive u ličnom razvoju učenika. Zbog neuspeha u završetku obrazovanja i sticanju kvalifikacije, šanse za zapošljavanje su umanjene, što dalje vodi u siromaštvo i društvenu isključenost. Pored posledica za pojedinca, ove pojave utiču i na društvo i njegov ekonomski razvoj jer na tržištu rada nema dovoljno kompetentne i kvalifikovane radne snage što usporava ekonomski razvoj društva i države, a povećava socijalna davanja.

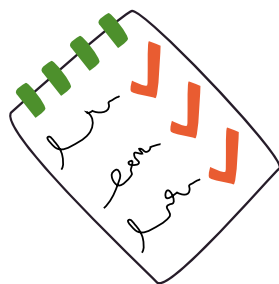
Ovo je naročito važno za Srbiju jer prema rezultatima poslednjeg popisa u Republici Srbiji 24,08% stanovništva nema nijednu kvalifikaciju (1,01% stanovništva bez školske spreme; 5,27% nepotpuno osnovno obrazovanje i 17,80% samo osnovno obrazovanje).

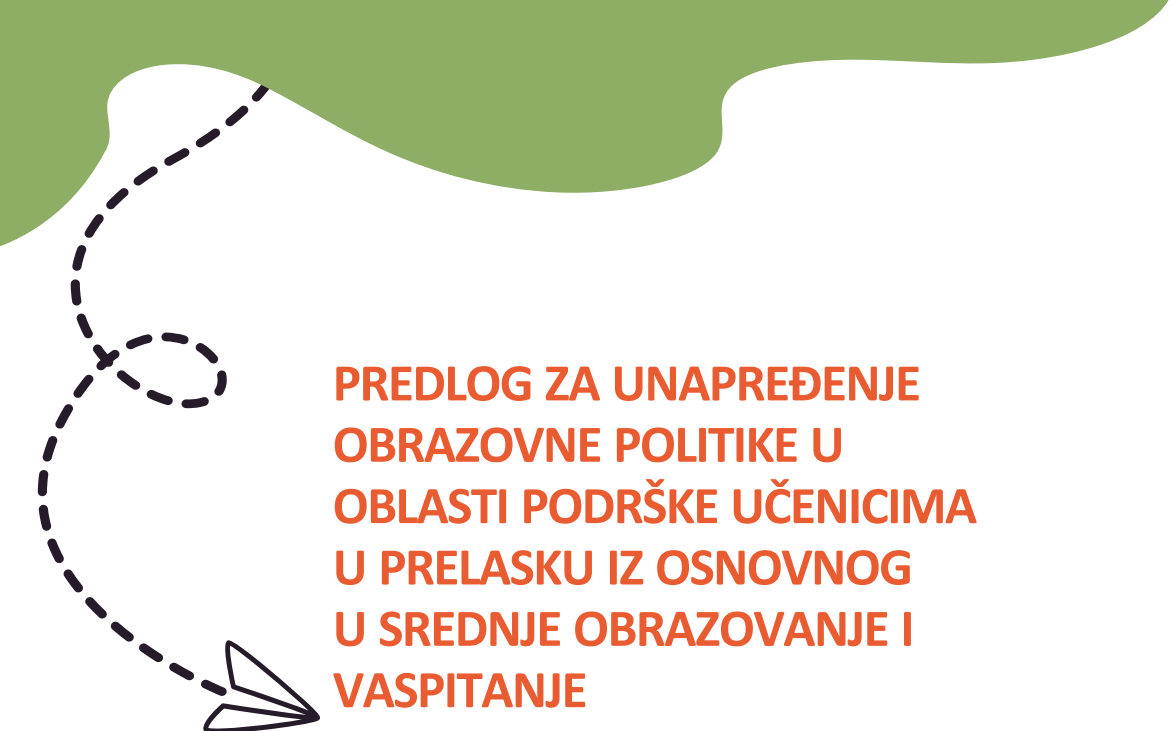
POLAZIŠTA ZA IZRADU PREDLOGA ZA UNAPREĐENJE OBRAZOVNE POLITIKE

Ovaj predlog je kontekstualno utemeljen jer uzima u obzir nacionalne javne politike, najbolje međunarodne prakse i konkretna iskustva škola. Konkretnije, oslonci za izradu ovog predloga su bili:

- *Strateški i zakonodavni okvir sektora obrazovanja* koji je dobra polazna osnova za unapređivanje sistema sprečavanja osipanja i ranog napuštanja obrazovanja.
- *Međunarodne prakse* koje su pokazale da kontinuirana i dobro koordinirana saradnja između osnovnih i srednjih škola predstavlja ključni mehanizam za smanjenje osipanja učenika.
- *Dobre prakse* razvijene tokom višegodišnjeg sprovođenja projekta i rezultati aktivnosti koje su škole i nastavnici realizovali i čiji efekti se ogledaju u:

- *ranog identifikaciji* učenika u riziku od napuštanja obrazovanja putem primene instrumenta za identifikaciju učenika u riziku od osipanja i napuštanja obrazovanja što je doprinelo smanjenju osipanja, posebno kod učenika iz romske nacionalne zajednice;
- *povećanoj motivaciji učenika za učenje*, čemu je posebno doprinela primena raznovrsnih pristupa, metoda i tehnika kojima je povećano angažovanje učenika tokom procesa nastave i učenja;
- *povećanoj stopi izlaska na završni ispit* i upis učenika u srednju školu, što je rezultat efikasne i sistematične pripreme učenika za završni ispit;
- *unapređenoj saradnji* između osnovne i srednje škole na nivou lokalne zajednice, čime je olakšan proces prelaska iz osnovne u srednju školu;
- *uspostavljanju tranzicionog kluba* koji je namenjen učenicima srednjih škola kao prostor za aktivnosti u cilju učenja, druženja, emocionalnog i društvenog razvoja.

PREDLOG ZA UNAPREĐENJE OBRAZOVNE POLITIKE U OBLASTI PODRŠKE UČENICIMA U PRELASKU IZ OSNOVNOG U SREDNJE OBRAZOVANJE I VASPITANJE

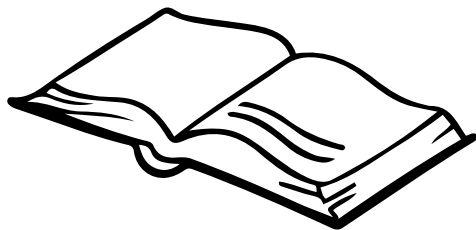
Predlog čine sledeće preporuke:

Preporuke za unapređivanje zakonske regulative su namenjene, pre svega, donosiocima odluka u sektoru obrazovanja, ali i sektoru koji je nadležan za poslove lokalne samouprave.

Cilj ovih preporuka je unapređenje propisa tako da škola bude obavezna da sprovodi aktivnosti za sprečavanje osipanja i ranog napuštanja školovanja. Takođe, preporuke podstiču uspostavljanje saradnje između osnovnih i srednjih škola kako bi se učenicima omogućila podrška u uspešnom pohađanju i završavanju srednjeg obrazovanja i vaspitanja.

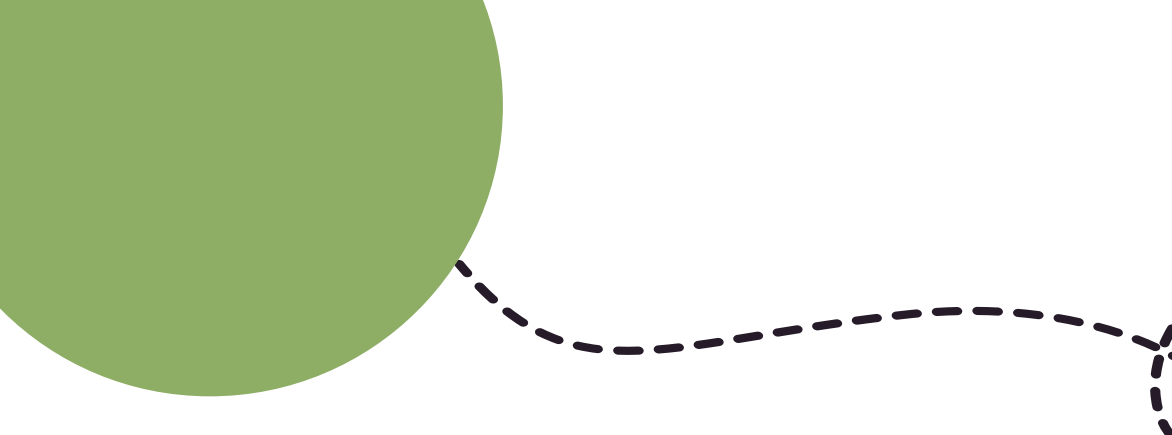
Unapređivanje zakonske regulative podrazumeva izmene i dopune Ustava i zakona iz sektora obrazovanja (Zakon o osnovama

sistema obrazovanja i vaspitanja, Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju, Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju, Zakon o učeničkom i studentskom standardu). Cilj ovih izmena jeste da: srednje obrazovanje i vaspitanje postane obavezno; Instrument za identifikaciju učenika u riziku od osipanja i ranog napuštanja školovanja bude obavezno primenjivan u svim školama što direktno proističe i iz Strategije razvoja obrazovanja i vaspitanja u Srbiji do 2030. godine; bude uspostavljena saradnje između osnovne i srednje škole radi razmene informacija o učenicima; budu propisani blaži kriterijumi za dobijanje stipendija i smeštaja u domovima za učenike iz društveno-ugroženih grupa.

Preporuke za unapređivanje obrazovno-vaspitnog procesa u školi su namenjene zaposlenima u školi za kvalitetno obrazovanje svih učenika primenom različitih pristupa, uspešno pohađanje i završavanje osnovne i srednje škole, upis u srednju školu i sticanje diplome i kvalifikacije. Ove preporuke podrazumevaju: **unapređivanje školske dokumentacije** kroz uvođenje i jasno definisanje akcionih planova za sprovođenje aktivnosti podrške učenicima u prelasku iz osnovne u srednju školu i sprečavanja napuštanja obrazovanja; **doslednu primenu instrumenta za ranu identifikaciju učenika u riziku od osipanja i ranog napuštanja školovanja** uz adekvatnu reakciju na izostajanje učenika sa nastave, ne putem smanjivanja ocene iz vladanja, već primenom instrumenta radi utvrđivanja uzroka izostajanja i pružanja neophodne pomoći i podrške učeniku; **prioritizacija kontinuiranog profesionalnog osnaživanja nastavnika** u oblastima poučavanje i učenje

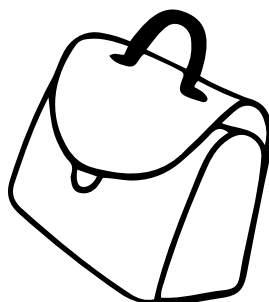
(K2), **podrška** razvoju ličnosti deteta i učenika (K3) i komunikacija i saradnja (K4); **usmeravanje procesa planiranja i realizacije nastave i učenja** na učenika, njegove mogućnosti, interesovanja i postignuća uz stalnu saradnju između nastavnika kao jednog od ključnih preduslova za pružanje podrške u učenju; **uspostavljanje saradnje između osnovnih i srednjih škola na lokalnom nivou** kroz zvaničan memorandum, radi razmene informacija o učenicima, posebno onim kojima je potrebna bilo koja vrsta pomoći i podrške; **unapređivanje procesa profesionalne orijentacije i karijernog vođenja i savetovanja** kroz promociju različitih zanimanja u sadržajima obaveznih nastavnih predmeta, predavanja stručnih lica, posete kompanijama i poslodavcima, promociju srednjih škola i fakulteta od strane vršnjaka i drugo; **osnivanje tranzicionog kluba u srednjim školama**, kao mesta okupljanja vršnjaka koje doprinosi njihovom emotivnom sazrevanju i

socijalizaciji, u kojem uče uz podršku nastavnika i vršnjaka i diskutuju o temama koje su predmet njihovog interesovanja; **podržavanje aktivnog i konstruktivnog uključivanja roditelja** putem uspostavljanja i razvoja partnerstva i efikasne saradnje između porodice (roditelja/staratelja) i škole kroz aktivnosti planirane u školskim dokumentima; **uspostavljanje i održavanje efikasne saradnje između škole i lokalne zajednice** u: nabavci udžbenika i školskog pribora; obezbeđivanju sredstava za prevoz, kao i usklađivanje javnog prevoza sa školskim obavezama učenika; dobijanju smeštaja u domovima i dr.

Preporuke za unapređivanje podrške učeniku su prvenstveno namenjene nastavnicima i predstavnicima stručne službe u nameri da učenik dobije kvalitetnu, efikasnu i efektanu podršku koja će ga motivisati da uči, završi ško-

lu i stekne diplomu, nastavi dalje školovanje ili se zaposli. Ove preporuke, u kombinaciji sa prethodnim preporukama, vode unapređivanju procesa nastave i učenja i podrazumevaju: **uspostavljanje sistema pružanje podrške u učenju** svim učenicima, a posebno učenicima iz društveno-osetljivih grupa i podrazumevaju nastavu koja je prilagođena mogućnostima i potrebama učenika i koja se ostvaruje u stalnoj interakciji učenika i nastavnika, individualizaciju (pri planiranju nastave i učenja nastavnik polazi od razlika među učenicima i pristupe, aktivnosti, metode i tehnike prilagođava različitostima a da pri tome ne ugrozi ostvarivanje planiranih ishoda) i diferencijaciju u procesu nastave i učenja, dodatnu podršku uključivanjem učenika u dopunsku nastavu putem individualnog ili grupnog oblika rada, pripremu za završni ispit koja može da se ostvaruje

tokom cele školske godine za učenike kojim je to potrebno, putem individualnog rada ili rada u grupi; **uspostavljanje sistema pružanje podrške u emocionalnom i socijalnom** razvoju učenika kroz aktivnosti razvijanja osećaja pripadnosti zajednici i vršnjačkoj grupi, komunikaciju koja je zasnovana na uvažavanju i poštovanju ličnosti vršnjaka i drugih zaposlenih u školi, uvažavanju kulturoloških razlika, empatiju i toleranciju prema drugima i drugačijima; **pružanje podrške u obezbeđivanju udžbenika i drugog školskog pribora** putem pokretanja inicijative da se u školskoj biblioteci formira udžbenički fond sakupljanjem udžbenika i školskog pribora od bivših učenika kako bi učenici iz materijalno ugroženih porodica mogli da ih koriste tokom školske godine; **promovisanje tranzicionog kluba** kao mesta za učenje, razvoj i druženje učenika srednjih škola.

Svi navedeni predlozi preporuka su u funkciji unapređivanja procesa obrazovanja i vaspitanja, pružanja podrške učenicima, koji su u riziku od osipanja i napuštanja školovanja, koji dolaze iz materijalno ugroženih porodica, da završe započeto školovanje, steknu kvalifikaciju, zaposle se i nastave sa daljim ličnim i profesionalnim razvojem.

Navedeni predlog preporuka
doprineo bi:

✓ **Uspostavljanju obaveznog srednjeg obrazovanja i vaspitanja**, a time bi se povećali dužina trajanja obaveznog obrazovanja i procenat kvalifikovane radne snage na tržištu rada, što predstavlja polazište za ekonomski razvoj države;

✓ **Sprečavanju osipanja i ranog napuštanja obrazovanja** primenom Instrumenta za identifikaciju učenika i izradom individualnih planova podrške;

✓ **Unapređivanju obrazovno-vaspitnog procesa** u školi primenom raznovrsnih pristupa, načina i postupaka, čime bi se povećala motivacija učenika za izgradnju znanja i veština a istovremeno doprinelo povećanju stope završavanja osnovnog i srednjeg obrazovanja, kao i broja učenika koji nastavljaju dalje obrazovanje;

✓ **Izgradnji škole kao zajednice** koja uči, neguje i razvija osnovne ljudske vrednosti, zasnovane na kontinuiranoj interakciji između zaposlenih u školi, roditelja i učenika, negovanju tolerantnog odnosa prema drugima, uvažavanju drugačijeg mišljenja i zajedničkom donošenju odluka važnih za razvoj i dobrobit učenika;

✓ **Uspostavljanju delotvorne saradnje** sa predstavnicima jedinica lokalne samouprave i drugih lokalnih aktera kako bi se podržali učenici iz društveno ugroženih sredina i kako bi im se omogućilo dalje obrazovanje i završavanje početnog obrazovanja.

**Pestalozzi
Children's
Foundation**

**Centar za obrazovne politike
Centre for Education Policy**